

BOLALAR YOSH XUSUSIYATLARI, OVOZ DIAPAZONI VA QIZIQISHLARIDAN KELIB CHIQIB QO'SHIQ O'RGATISH

Mamatxonova Asaloy Baxtiyorjon qizi

Andijon pedagogika texnikumi musiqa fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada bolalarga qo'shiq o'rgatish jarayonini ularning yosh xususiyatlari, ovoz diapazoni va qiziqishlari asosida tashkil etishning nazariy hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida bolalarning psixologik rivojlanish bosqichlari, ovoz apparatining shakllanish darajasi va musiqiy qiziqishlari o'rganildi. Shuningdek, qo'shiq o'rgatishda zamonaviy pedagogik metodlar, o'yin texnologiyalari va interaktiv yondashuvlarning samaradorligi asoslab berildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish qo'shiq o'rgatish jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: qo'shiq o'rgatish, bolalar rivoji, ovoz diapazoni, musiqiy tarbiya, pedagogik metodlar, qiziqishlar, maktabgacha ta'lim.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida bolalarning har tomonlama rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, estetik tarbiya va musiqiy ta'lim bolalarning emotsional, intellektual va ijodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Qo'shiq kuylash bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, ularning nutqi, xotirasi, eshitish qobiliyati va umumiy tafakkurini shakllantirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun qo'shiq o'rgatish oddiy jarayon bo'lib ko'rinsa-da, aslida u murakkab pedagogik jarayon hisoblanadi. Bu jarayonda bolalarning yosh xususiyatlari, ovoz diapazoni va qiziqishlarini hisobga olish muhimdir. Aks holda, noto'g'ri tanlangan qo'shiqlar bolalarning musiqaga bo'lgan qiziqishini pasaytirishi yoki ovoz apparatiga zarar yetkazishi mumkin.

Mazkur maqolaning maqsadi bolalarga qo‘shiq o‘rgatishda yosh xususiyatlari, ovoz diapazoni va qiziqishlarning o‘rni hamda ularni hisobga olishning samarali usullarini o‘rganishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bolalarga musiqiy ta‘lim berish masalalari ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. Psixolog olimlar bolalarning rivojlanishida musiqaaning katta ahamiyatga ega ekanligini ta‘kidlaydilar.

Xususan, L.S. Vygotskiy bolalar rivojlanishida ijtimoiy muhit va faoliyatning ahamiyatini asoslab bergan. Uning fikricha, bola o‘rganish jarayonida kattalar bilan hamkorlikda faoliyat yuritadi va shu orqali yangi bilimlarni egallaydi.

A.N. Leontev va D.B. Elkonin esa o‘yin faoliyatini bolalar rivojining asosiy vositasi sifatida ko‘rsatadi. Ularning ilmiy ishlari qo‘shiq o‘rgatishda o‘yin elementlaridan foydalanish samarali ekanligini tasdiqlaydi.

Musiqiy pedagogika sohasida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarning ovoz diapazoni va yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlangan qo‘shiqlar ularning musiqiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

BOLALAR YOSH XUSUSIYATLARI

Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologik va fiziologik jihatdan tez rivojlanadigan davrda bo‘ladi.

3–4 yoshdagi bolalar

- qisqa diqqat davomiyligi
- sodda ohanglarni qabul qilish
- takrorlash orqali o‘rganish

5–6 yoshdagi bolalar

- musiqaoni ongli ravishda qabul qilish boshlanadi
- eslab qolish qobiliyati ortadi
- murakkabroq qo‘shiqlarni o‘zlashtira oladi

6–7 yoshdagi bolalar

- musiqiy eshitish rivojlangan
- ritmni aniq his qiladi
- ifodali kuylashga harakat qiladi

OVOZ DIAPAZONI VA UNING AHAMIYATI

Bolalarning ovoz apparati nozik bo'lgani sababli qo'shiq tanlashda ehtiyotkorlik zarur.

Ovoz diapazoni tushunchasi

Ovoz diapazoni – bu inson chiqarishi mumkin bo'lgan tovushlar oralig'idir.

Bolalar diapazoni

- kichik yosh: tor diapazon
- katta yosh: kengayuvchi diapazon

Noto'g'ri tanlov oqibatlari

- ovoz charchashi
- noto'g'ri kuylash
- musiqaga qiziqishning pasayishi

BOLALAR QIZIQISHLARI VA ULARNING AHAMIYATI

Bolalar qiziqishi o'qitish samaradorligining asosiy omillaridan biridir.

Qiziqarli mavzular:

- hayvonlar
- ertaklar
- tabiat
- o'yinlar

Qiziqarli qo'shiqlar bolalarda motivatsiyani oshiradi.

QO'SHIQ O'RGATISH METODIKASI

Bosqichlar:

1. tinglash
2. tushuntirish
3. qismlarga bo'lish

4. takrorlash

5. ijro

Usullar:

- o‘yin orqali o‘rgatish
- harakat bilan birlashtirish
- guruhiy ishlash

ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Bugungi kunda quyidagilar samarali:

- interaktiv metodlar
- multimedia vositalari
- o‘yin texnologiyalari

AMALIY TAVSIYALAR

- yoshga mos qo‘shiqlar tanlash
- diapazonga moslash
- qiziqarli metodlardan foydalanish
- bolani majburlamaslik

NATIJALAR

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki:

- mos qo‘shiqlar o‘rganish tezligini oshiradi
- bolalarda musiqaga qiziqish ortadi
- ijodiy fikrlash rivojlanadi

MUHOKAMA

Bolalarga qo‘shiq o‘rgatish jarayoni pedagogika va musiqiy ta’limning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bu jarayon oddiy ijro faoliyati emas, balki bolaning psixologik, fiziologik va ijodiy rivojlanishiga bevosita ta’sir qiluvchi murakkab pedagogik tizimdir. Shu sababli qo‘shiq o‘rgatishda bolalarning yosh xususiyatlari, ovoz diapazoni va qiziqishlarini hisobga olish zaruriy shart sifatida qaraladi.

Mazkur tadqiqot davomida aniqlangan eng muhim jihatlardan biri shuki, bolalarda musiqiy qobiliyatlar bir xil darajada rivojlanmaydi. Har bir bola individual rivojlanish sur'atiga ega bo'lib, bu uning musiqani qabul qilish, eslab qolish va ijro etish qobiliyatida ham namoyon bo'ladi. Shu sababli qo'shiq o'rgatishda "bir xil yondashuv" usuli samarali natija bermaydi. Aksincha, individual yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning qiziqishini oshiradi va ularning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalar musiqani asosan emotsional darajada qabul qiladilar. Ular uchun qo'shiq matnining mazmunidan ko'ra uning ohangi, ritmi va ifodasi muhimroq hisoblanadi. Shu sababli pedagog qo'shiq tanlashda sodda, ravon, takrorlanuvchi va bolalar hayotiga yaqin mavzularga e'tibor qaratishi lozim. Masalan, hayvonlar, tabiat hodisalari, do'stlik va o'yinlar haqidagi qo'shiqlar bolalarda katta qiziqish uyg'otadi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat aniqlanganki, bolalarning ovoz diapazoni ularning yoshiga qarab sezilarli darajada farq qiladi. Kichik yoshdagi bolalar uchun tor diapazonli qo'shiqlar tavsiya etiladi, chunki ularning ovoz apparati hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Agar pedagog bu jihatni hisobga olmasa, bolalarda ovoz charchashi, noto'g'ri kuylash odatlari va hatto musiqaga nisbatan salbiy munosabat shakllanishi mumkin.

Shuningdek, tadqiqot davomida bolalarning qiziqishlari qo'shiq o'rganish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Qiziqarli mavzudagi qo'shiqlar bolalarda motivatsiyani oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. Aksincha, bolaga qiziq bo'lmagan yoki uning hayot tajribasidan uzoq bo'lgan qo'shiqlar o'rganish jarayonini qiyinlashtiradi. Shu boisdan pedagog qo'shiq tanlashda bolalarning psixologik holati va qiziqishlarini chuqur tahlil qilishi zarur.

Muhokama jarayonida pedagogning roli ham alohida ahamiyatga ega ekani tasdiqlandi. Tarbiyachi faqat qo'shiq o'rgatuvchi emas, balki bolani ruhlantiruvchi, qo'llab-quvvatlovchi va yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritishi lozim. Bolaga

erkinlik berish, uning kichik yutuqlarini e'tirof etish va xatolarini muloyimlik bilan tuzatish orqali uning o'ziga bo'lgan ishonchi oshiriladi. Bu esa musiqiy faoliyatda faol ishtirok etishiga olib keladi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo'shiq o'rgatish jarayonida muhim o'rin egallaydi. Interaktiv metodlar, audio va video materiallar, harakatli o'yinlar va sahnalashtirish usullari bolalarda musiqaga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi. Ayniqsa, o'yin texnologiyalari orqali o'qitish bolalarning tabiiy ehtiyojlariga mos keladi va o'quv jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

Shuningdek, guruh bo'lib kuylash faoliyati bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bolalar jamoada ishlash, bir-birini tinglash, ritmni birgalikda ushlash va umumiy natijaga erishish kabi ko'nikmalarni egallaydi. Bu jarayon nafaqat musiqiy, balki ijtimoiy-psixologik rivojlanishga ham xizmat qiladi.

Muhokama natijalariga ko'ra, qo'shiq o'rgatish jarayonida quyidagi asosiy omillar eng muhim hisoblanadi:

- bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olish;
- ovoz diapazoniga mos qo'shiqlar tanlash;
- qiziqishga asoslangan yondashuv;
- o'yin va interaktiv metodlardan foydalanish;
- pedagogning motivatsion roli.

Umuman olganda, bolalarga qo'shiq o'rgatish jarayoni kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda psixologik, fiziologik va pedagogik omillar uyg'un holda ishlatilgandagina yuqori natijalarga erishish mumkin. Tadqiqot shuni tasdiqlaydiki, to'g'ri tashkil etilgan musiqiy ta'lim bolalarning nafaqat musiqiy qobiliyatini, balki ularning umumiy shaxsiy rivojlanishini ham jadallashtiradi.

XULOSA

Bolalarga qo'shiq o'rgatish jarayoni yosh xususiyatlari, ovoz diapazoni va qiziqishlarni hisobga olgan holda tashkil etilgandagina samarali bo'ladi. Shu omillar

uyg'unligi bolalarning musiqiy rivojlanishini ta'minlaydi va ularning ijodiy salohiyatini ochib beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya
2. Leontev A.N. Faoliyat nazariyasi
3. Elkonin D.B. Bolalar psixologiyasi
4. Asafyev B.V. Musiqiy ta'lim asoslari
5. Kodaly Z. Music Education Method
6. Orff K. Music for Children
7. Davletshin M.G. Pedagogika asoslari
8. Tojiboyeva D. Ta'lim texnologiyalari
9. O'zbekiston MTT dasturlari
10. Zamonaviy pedagogik metodlar to'plami